

СУТНІСТЬ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ МЕДСЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ

У статті окреслено напрями наукових пошуків стосовно проблеми реалізації компетентнісного підходу в підготовці фахівців. Конкретизовано сутність основних понять «компетенція», «компетентність» і «компетентнісний підхід» у сенсі професійної підготовки майбутніх бакалаврів медсестринської справи. Визначено навчальні дисципліни, під час вивчення яких відбуватиметься реалізація компетентнісного підходу.

Ключові слова: компетенція, компетентність і компетентнісний підхід, бакалавр медсестринської справи

В статье очерчены направления научных поисков относительно проблемы реализации компетентностного подхода в подготовке специалистов. Конкретизирована сущность основных понятий «компетенция», «компетентность» и «компетентностный подход» в смысле профессиональной подготовки будущих бакалавров медсестринского дела. Определены учебные дисциплины, во время изучения которых будет происходить реализация компетентностного подхода.

Ключевые слова: компетенция, компетентность и компетентнісний подход, бакалавр медсестринської справи

Постановка задачі у загальному вигляді. Вищий навчальний заклад – це складна педагогічна система, результати діяльності якої оцінюються по тому, як адаптуються її випускники в умовах практичної роботи і наскільки успішно вони вирішують різноманітні професійні завдання. Кваліфікований фахівець характеризується володінням не лише великим обсягом знань, але і уміннями користуватися дослідницькими методами, самостійно вирішувати завдання, що виникають в професійній діяльності, а також наявністю надситуативного мислення, так званих мета предметних знань. Принцип контролю якості освіти, що існував до недавнього часу, на основі ЗУНів (комплексу знань, умінь і навичок, якими повинен володіти випускник навчального закладу) вже не задовольняє вимог сучасного суспільства. Як стратегія модернізації підготовки фахівців і поліпшення якості освіти сьогодні висувається *компетентнісний підхід*.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що питання стосовно використання компетентнісного підходу у вищій школі широко обговорюються у пресі, але, не дивлячись на це, залишаються не до кінця вирішеними. Дослідження теоретичних і прикладних проблем реалізації компетентнісного підходу в професійній підготовці майбутніх фахівців обумовлюється потребою реформування традиційних освітніх моделей. Так, науковці визначають контекстно-компетентнісний

підхід як напрям до модернізації системи професійної освіти [Вербицкий]; обґрунтовують шляхи реалізації компетентнісного підходу від теорії до практики [Серякова]; акцентують увагу на проблемі гуманітаризації професійної освіти в компетентнісно-орієнтованій системі [Елканова]; пропонують методичне забезпечення компетентнісного підходу в організації навчального процесу [Кучеров] та ін. У контексті нашого дослідження особливої уваги заслуговують наукові роботи з питань реалізації компетентнісного підходу в підготовці фахівців медичної галузі [Бартош] і, зокрема, у навчанні бакалаврів [Шарков].

Метою статті визначено обґрунтування сутності компетентнісного підходу в підготовці майбутніх бакалаврів медсестринської справи.

Викладення основного матеріалу. Для визначення специфіки реалізації компетентнісного підходу в підготовці бакалаврів медсестринської справи проведено дефінітивний аналіз таких понять, як компетенція, компетентність і професійна компетентність.

Науковці трактують *компетенції* як певні внутрішні потенційні психологічні новоутворення (знання, уявлення, програми дій, системи цінностей і стосунків), які потім виявляються в актуальній діяльності людини як компетентності; як сукупність взаємозв'язаних якостей особи (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задаються по відношенню до певного кола предметів і

процесів, необхідних для якісної продуктивної діяльності. Тому дослідники для освоєння компетентнісного підходу вивчають передумови та історію його становлення; визначають проблеми і перспективи реалізації компетентнісного підходу у стандартах вищої освіти; розглядають окремі компетенції в професійній освіті як засіб модернізації її змісту; структурують компетентнісну модель від ідеї до освітньої програми на основі впровадження компетентнісного підходу в навчальний процес вищого навчального закладу; визначають особливості навчання за модульними програмами, що базуються на компетенціях та ін.

У 1982 році в науковий вжиток уведено термін «компетентність», що розглядався як здатність людини вести себе у такий спосіб, який задовольняє вимоги роботи в певному організаційному середовищі, що, в свою чергу, є причиною досягнення бажаних результатів [Ситник]. Якщо окреслена здатність співвідноситься з фаховою діяльністю, то така компетентність визначається як професійна і формується під час здобуття професійної освіти, проявляється, розвивається і вдосконалюється у професійній діяльності, а ефективність її здійснення суттєво залежить від теоретичної, практичної та психологічної підготовленості студента до неї, особистісних, професійних та індивідуально-психічних якостей, сприйняття цілей, цінностей, змісту та особливостей цієї діяльності» [Ягупов, с. 6].

Тлумачення поняття «професійна компетентність» (лат. *professio* – офіційно оголошене заняття; *compe* – досягати, відповідати, підходити) в «Енциклопедії освіти» визначається як інтегративна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця. Енциклопедичне визначення компетентності охоплює сукупність знань і вмінь, необхідних фахівцю для здійснення ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати і прогнозувати результати праці, використовувати сучасну інформацію щодо певної галузі виробництва. Основною ознакою, критерієм професійної компетентності є суспільне значення

результатів праці фахівця, його авторитет у конкретній галузі знань (діяльності).

На думку дослідників, *професійна компетентність* складається з окремих *компетентностей*, які характеризують сферу професійної діяльності людини, розкривають аспекти її поведінки і забезпечують професійно якісне виконання роботи та є результатом опанування відповідними *компетенціями*.

Узагальнюючи сутність професійної компетентності, дослідники процесів управління персоналом акцентують увагу на тому, що цей феномен зумовлюється багатьма чинниками (мотивами, особливостями характеру, здібностями, самооцінкою, соціальною роллю, знаннями, які особистість використовує в роботі), але виявити й оцінити їх можливо, лише аналізуючи поведінку працівника у професійній «робочій» ситуації. «Поведінковий характер» компетентності особливо чітко виявляється у класичному визначенні цього поняття, яке розуміється як певні аспекти поведінки, що впливають на ефективність роботи [Ситник]. Адже в процесі виконання професійних функцій на основі особистісного підходу до фахової діяльності відбувається самовизначення і розвиток особистості. Тому науковці розглядають професійну компетентність як сукупність здібностей, властивостей та характеристик особистості, необхідних для успішної професійної діяльності; як спеціальні знання, що свідчать про найбільш повну обізнаність суб'єкта праці про предмет і способи дій, необхідні для виконання конкретної професійної діяльності. У широкому сенсі професійна компетентність включає також рівень успішності взаємодії особистості з соціальним середовищем. У сучасній літературі переважає саме таке розширене трактування професійної компетентності. За думкою експертів Ради Європи компетентність передбачає спроможність особистості сприймати та відповідати на індивідуальні та соціальні потреби.

Науковці звертають увагу на різні аспекти реалізації компетентнісного підходу до підготовки фахівців у системі вищої освіти, розглядаючи професійну компетентність як складне інтегральне інтелектуальне, професійне й особистісне утворення, що формується у процесі

підготовки студентів у вищій школі [Ягупов і свистун].

На основі критичного аналізу та виокремлення основних характеристик професійної компетентності ми дійшли думки, що це поняття у сенсі реалізації компетентнісного підходу до підготовки майбутніх бакалаврів медсестринської справи відображає поєднання сукупності знань, умінь, готовності до професійної діяльності, сформованих професійно-деонтологічних цінностей та етики медичної сестри, здатності, здібностей і досвіду особистості діяти у певних професійних ситуаціях, досягати більш якісного результату праці.

Узагальнюючи різні наукові підходи до розуміння професійної компетентності, сформованість якої у фахівця є результатом реалізації компетентнісного підходу в процесі навчання у вищій школі, ми визначили зміст професійної компетентності майбутнього бакалавра медсестринської справи, опираючись на його освітньо-кваліфікаційну характеристику.

Так, згідно з кваліфікаційною характеристикою завдання та обов'язки медичної сестри зумовлюються тим, що фахівець цієї кваліфікації керується чинним законодавством України про охорону здоров'я та нормативно-правовими актами, що визначають і регламентують діяльність закладів охорони здоров'я, права, обов'язки та відповідальність медичної сестри.

Професійна підготовка майбутніх фахівців медсестринської справи передбачає знання нормальної та патологічної анатомії та фізіології людини; володіння сучасними методами лабораторного, рентгенологічного, ендоскопічного та ультразвукового обстеження, лікування хворих, щоб здійснювати професійну діяльність під керівництвом лікаря і проводити прості діагностичні, лікувальні і фізіотерапевтичні процедури; застосовувати лікарські засоби для зовнішнього, ентєрального і парентерального введення в організм пацієнта.

У функції медичної сестри входить складання добового меню та виписування порційних вимог, годування тяжкохворих; виконання санітарної обробки хворого, підготовка і застосування дезінфекційних розчинів. Уміння медичної сестри полягають в тому, що вона володіє прийомами

реанімації, вмє надати допомогу при травматичному пошкодженні, кровотечі, колапсі, отруєнні, утопленні, механічній асфіксії, анафілактичному шоці, опіках, відмороженні, алергічних станах.

Медична сестра повинна знати особливості спостереження і догляду за хворими в гарячці, з порушеннями стану органів дихання, кровообігу травлення, сечових органів тощо; маніпуляції у відповідності з профілем роботи; фармакологічну дію найбільш поширених лікарських речовин, їх сумісність, дозування, методи введення; методики дезінфекції та стерилізації інструментарію та перев'язувальних засобів; організацію санітарно-протиєпідемічного та лікувально-охоронного режимів; основні принципи лікувального харчування; правила безпеки під час роботи з медичним інструментарієм та обладнанням; правила оформлення медичної документації; сучасну літературу за фахом. Медична сестра бере активну участь у поширенні медичних знань серед населення; дотримується принципів медичної деонтології; постійно удосконалює свій професійний рівень.

Особливістю запропонованої системи підготовки медичних сестер є розширення і диференціація функціональних можливостей медсестри – молодшого спеціаліста та медсестри-бакалавра, передбачені в освітньо-кваліфікаційних характеристиках; створення відповідних освітньо-професійних програм підготовки медичних сестер вказаних рівнів для забезпечення володіння випускниками обсягами знань і навичок.

Європейське регіональне бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я визначає 4 основних функції, які повинні виконувати у суспільстві фахівці медсестринської справи:

– забезпечення і керівництво допомогою фахівців медсестринської справи, що передбачає сприяння, профілактику, лікування, реабілітацію або підтримку окремих осіб, сімей і груп людей;

– навчання пацієнтів, їх родичів, клієнтів, персоналу, учнів шкіл, студентів медичних навчальних закладів медико-санітарної допомоги, що охоплює забезпечення інформацією для досягнення здоров'я, санітарну просвіту, оцінку результатів освітніх програм, надання

допомоги фахівцям медсестринської справи в набутті нових знань і навичок;

– діяльність фахівців медсестринської справи як ефективного члена бригади медико-санітарної допомоги, що передбачає ефективну співпрацю з іншими людьми під час планування, організацію, управління й оцінку сестринських служб як складової загальної служби охорони здоров'я;

– розвиток практики сестринської справи через критичне мислення і наукові розробки, що базується на нових методах роботи, визначенні сфери досліджень, участі в таких дослідженнях фахівців медсестринської справи і використання ними визначених культурних, етичних і професійних стандартів під час проведення наукових досліджень у сестринській справі. На основі окреслених функцій визначаються такі професійні ролі фахівців медсестринської справи: медсестра-практик, медсестра-менеджер; медсестра-викладач; медсестра-науковець, медсестра-член міждисциплінарної команди.

Європейське регіональне бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я визначає такі цілі діяльності фахівців медсестринської справи: допомога людині, сім'ї, групі у визначенні і досягненні фізичного, розумового та соціального здоров'я і благополуччя в контексті їх соціального й екологічного оточення; зміцнення і збереження позитивного здоров'я; максимальне залучення людини до турботи про своє здоров'я; запобігання порушенням стану здоров'я; полегшення або зниження до мінімуму негативного впливу поганого здоров'я на особистість; задоволення потреб людей у разі нездоров'я, немочі або смерті.

Відповідно до концепції двоступеневої підготовки фахівців з вищою освітою, бакалавр має бути затребуваний на ринку праці. Для забезпечення можливості адаптації майбутнього бакалавра до фахової діяльності він повинен володіти спеціальними компетенціями, що охоплюють професійно-функціональні знання та вміння та забезпечуються посиленням професійно-практичної складової програми підготовки. Бакалаври медсестринської справи повинні мати навички планування та проведення висококваліфікованого самостійного догляду за пацієнтами, надавати допомогу для

вирішення їх функціональних, соціальних і психологічних проблем. Тому дослідники розкривають різні аспекти досвіду розробки і практичного застосування стандартів у професійній діяльності медсестри.

Оскільки професійна компетентність формується поступово у процесі набуття компетенції, відтак *рівень компетентності* особистості на різних етапах навчання буде різним. Водночас, сформовану під час навчання у професійну компетентність майбутніх бакалаврів медсестринської справи не можна розглядати як постійну і незмінну категорію. Поява великої кількості нової інформації в сучасному суспільстві, нових підходів і методів лікування та догляду за хворими обумовлює зниження рівня професійної компетентності фахівця до 50%, що визначається науковцями як період її підрозпаду і визначається за допомогою спеціально розроблених методик.

Для медичної сестри будь-якого профілю підготовки до професійної діяльності в різних лікувальних відділеннях (хірургічному, онкологічному, стоматологічному, дитячому, геронтологічному, в сімейній медицині та ін.) основу формування професійної компетентності складають:

1) знання історії розвитку медсестринства як професії, щоб використати історичний досвід у своїй професійній діяльності;

2) сформовані етичні та деонтологічні переконання, оскільки моральні аспекти сестринської справи відображені в сестринській етиці та моралі – принципах, цінностях та нормах, яких людина дотримується у своєму повсякденному житті; мотиви і прагнення досягти професійного ідеалу в медсестринстві;

3) вироблені вміння, необхідні у професійній діяльності бакалавра медсестринської справи.

Це актуалізує спрямованість наукового дослідження на реалізацію компетентнісного підходу в процесі вивчення таких дисциплін, як «Історія медицини та медсестринства» з циклу професійної та практичної підготовки та «Медсестринська етика та деонтологія» з циклу природничо-наукової підготовки.

Отже, розглядаючи сутність компетентнісного підходу в професійній підготовці майбутніх бакалаврів медсестринської справи, необхідно

враховувати результати дефінітивного аналізу основних наукових понять, дотичних до окресленої проблеми та визначити дисципліни, під час вивчення яких буде

реалізовуватися компетентнісний підхід. Це сприятиме конкретизації вимог до сформованості професійної компетентності студентів.

Література

1. Бартош О. Н. Компетентностный подход к разработке федерального государственного образовательного стандарта ВПО по специальности «Лечебное дело» / О. Н. Бартош, М. А. Мещерякова, Н. С. Подчерняева. // *Alma Mater : Вестник высшей школы*. – 2010. – № 2. – С. 18–23.
2. Вербицкий А. А. Контекстно-компетентностный подход к модернизации образования / А. А. Вербицкий // *Высшее образование в России*. – 2010. – № 5. – С. 32–38.
3. Елканова Т. М. Гуманитаризация профессионального образования в компетентностно-ориентированной системе / Т. М. Елканова, Н. М. Чеджемов // *Высшее образование сегодня*. – 2010. – № 10. – С. 66–69.
4. Кучеров В. Г. Методическое обеспечение компетентностного подхода в организации учебного процесса / В. Г. Кучеров, О. А. Мартынова, А. М. Аракельянс // *Педагогическое образование и наука*. – 2009. – № 12. – С. 12–16.
5. Серякова С. Б. Компетентностный подход в образовании: от теории к практике / С. Б. Серякова. – Совет ректоров. – 2012. – № 4. – С. 34–41.
6. Ситник Н. І. Управління персоналом : навч. посібник / Н. І. Ситник. – К. : Фірма «Інкос», 2009. – 472 с.
7. Шарков Ф. И. Компетентностный подход при подготовке бакалавров и магистров / Ф. И. Шарков. – Совет ректоров. – 2010. – № 9. – С. 61–67.
8. Ягупов В. В. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти / В. В. Ягупов, В. І. Свистун // *Наукові записки. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. – 2007. – Том 71. – С. 3–8.

Demyanchuk M. R., head of Department

THE ESSENCE OF COMPETENCE-BASED APPROACH IN THE TRAINING OF FUTURE BACHELORS OF NURSING

The article outlines the areas of scientific research on the problem of competence-based approach in training. To determine the specificity of the competency approach in preparing bachelors nursing the definitive analysis of concepts such as competence, competency and professional competence was conducted. It is specified that scientists treat competence as certain internal potential psychological innovations (knowledge, understanding, action programs, values and attitudes) which realize in actual human activity as competences. Scientists consider the professional competence as a set of abilities, characteristics and personality characteristics necessary for a successful professional; as a special knowledge, showing the most comprehensive knowledge of the subject of work on the subject and methods of action necessary to perform a particular profession. To develop the competency approach, researchers are studying the background and history of its formation, determine the problems and prospects of the competence-based approach in higher education, consider some competence in vocational education as a means of modernizing its content, structure the competency model from concept to educational programs through the introduction of competence-based approach in educational process of higher education; defining features of a modular training programs based on competences and others. The article outlines the subjects during the study of which will be the implementation of competence-based approach in the preparation of future bachelors of nursing. These are the “History of Medicine and Nursing” and “Nursing ethics and deontology”.

Keywords: competence, competency and competency based approach, Bachelor of Nursing.